

Demény Péter

SZISZÜPHOSZ KAMERÁJA

Megnősültem, de fogalmam sincs, miért, és most már valószínűleg sohasem fogom megtudni, valami furcsa bizonytalansággal a család eszméjét próbáltam szembeállítani, és nem jöttem rá, hogy ezáltal más biztonságok hálnak meg, s ha élesen akarnék fogalmazni, azt is mondhatnám, hálnak ki, mindegy már, most tehát családos ember vagyok, egy családos író, egy családos magányos tehát, egy folyton egyedüllétre vágyó ember egy kör közepén. Persze ez sem ilyen egyszerű, hiszen részben éppen azért a biztonságért nősültem meg, amit egy rendes család nyújthat, egy olyan család, amilyenben nekem sohasem volt részem, ludas vagyok tehát a dologban, mert azt képzeltem, az összetartozás megóv valamitől, és ez így is van, most, hogy a feleségem mindennap megteríti az asztalt, mindennap levessel és második fogással vár, a kenyeret egy úgynevezett kenyeresztáiban teszi elém, s reggelinél meg vacsoránál a kolbászt, sajtot, kaisert, párizsit, szalámit egy tányérból csipegethetem, most, mikor odabújhatok valakihez éjszaka, és érzem, hogy az a valaki szeret, nagyon szeret, semmiért nem adná, hogy velem lehet, néha úgy átölel, hogy megroppan a gerincem, szóval ilyenkor határozottan jól érzem magam. Nálunk sohasem volt ilyesmi, anyám és apám kapcsolatában a szeretet jeleit csak nagyon ritkán vettem észre, hiszen mégsem gondolhatom egy szétment arcú, síró nőről, sem egy üvöltöző férfiről, hogy ők a szeretet megtestesítői, vagy hogy bennük éppen a szeretet jutott a csúcsra, nem, ezt semmiképpen sem gondolhattam, pedig nagyon vágytam rá, hogy ezt gondolhassam, de ekkorát nem lehetett hazudni. Olykor az ember érzi, ekkorát mégsem hazudhat, talán én is ezért írom ezeket a naplójegyzeteket, mert ekkorát mégsem hazudhatok, ezzel leginkább saját magamat vezetném félre, egy író, aki hazudik magának, már csak éppen ez hiányzik, egy dilettáns, aki azt hiszi magáról, hogy profi, és közben a sebeit nyalogatja.

Hazudnék?

Kétségtelenül hazudok a feleségemnek, amikor azt mondom neki, *szeretlek*. Szeretem persze, a magam önző módján. Szeretem, mert megfőzi a kávémat, kitölti, elkarvarja a cukrot, kistányérra teszi a csészét, aztán kihozza nekem. Lehet, hogy ennyi az egész? Akárhogy forgatom, végül is ennyiben foglalható össze. Sohasem értette, és attól félek, sohasem fogja megérteni, hogy miért írok, miért fontos nekem ez vagy az, miért érzem néha, hogy másvalaki ír helyettem, aztán miért érzem úgy, hogy ezek a másvalaki által írt írásaim a legjobbak, miért vagyok olykor túlérzékeny, illetve mindig, csak legtöbbször elrejttem magam, nem mutatom meg a fájdalmamat, inkább hallgatók, inkább elbújok valaki mögé, akinek jó a humora, sok történetet tud, szarkalábak vannak a szeme alatt, ha mosolyog, és egyáltalán, nagyon jó fej. De én nem vagyok jó fej, pocskék a humorérzésem, egyetlen történetet sem tudok, nem mosolygok, és nincsenek szarkalábak a szemem alatt. Néha valósággal gyűlölöm ezt a tagot, aki ilyen könnyedén rátelepedett az életemre, elfogadtatta magát a többi emberrel, és most már tehetek akármit, magyarázhatnék napestig, ordíthatnék szemforgatva, mindenki azt hinné, hogy hülyéskedem, voltaképp semmi bajom, ismét milyen jót nevetünk együtt. Pedig én szorongok, ha nevetnek a poénjaimon, nem tudok fölszabadul-

tan velük nevetni, mert azt nézem, ki mit csinál, ki hogyan nevet, ki melyik poénomon nevet, ki nevet gúnyból, és ki igazán, ki az, akivel tudnék nevetni, és ki az, akivel többet is el tudnék képzelni, mint hogy együtt nevéssünk...

Na igen, és most jönnek a nők. Mert természetesen a fiúkat is figyelem, és volt néhány nagyon jó barátom közöttük, illetve most is van, de mostanra már csak egyetlenegy maradt, a többitől elszakadtam, igaz, ez az egy minden pénzt megér, a többiek viszont sohasem kerültek annyira közel hozzám, inkább jó ismerőseim vagy mestereim, mert persze idősebb emberek is vannak köztük, és velük szemben még túl nagy a tisztelet, meg valószínűleg bennük is működik valamiféle feszélyezettség, nem tudnak fölengedni, nem tudják följánlani, hogy tegeződjünk, és hogy lenne az ember annak a barátja, akit még csak tegezni sem mer.

Mégsem jönnek a nők, előbb egy férfi jön, egy férfi, aki a főnököm volt a kiadónál, ahol a napilap előtt dolgoztam, már úgy értem, a közvetlen főnököm, mert a másik, a közvetett, a legnagyobb, akitől minden függött, hát az egy borzalmas nagy fasz volt, nem is lehet másképp nevezni, egy kisstílű szélhámos, aki azt hitte, hogy ő a világ közepe, ráadásul úgynevezett *nagy* családból származott, egy olyan családból, amely Erdély egyik nagy családjának számított, kulturális értelemben természetesen, és ez volt a legszörnyűbb az egészben, hogy mindenkit ismert, és mindenki ismerte őt, a legtöbben persze tudták, hogy ez egy sötét gazember, akinek még a szeme sem áll jól, az agya is teljesen be van borulva, a lelkéről nem is érdemes szót ejteni, csupán a ragyái világítanak, s aki ezt a férfit, az egyik legjobb barátomat, ezerszer sértette vérig, mert tényleg egy hatalmas fasz volt. Megsértett engem is többször, de én valahogy olyan vagyok, hogy lerázom magamról az ilyen aljas disznókat, mert úgy gondolom, meg sem érdemlik, hogy megsértődjek rajtuk vagy miattuk, de ez a férfi, az én közvetlen főnököm, olyan büszke vagyok rá, hogy csak így nevezem, mintha azt mondanám, az angol király pincére voltam, úgy mondom azt, hogy ennek az embernek a kollégája, beosztottja és végül barátja lehettem, mert eddigi életem minden barátja között tőle tanultam a legtöbbet, ő adta a legtöbb szeretetet, ha a szeretet mellé szabad egyáltalán ilyen szavakat társítani, vagy csak egyszerűen annyit kellene mondanom, amit ő adott, az igazán és mélységesen *szeretet* volt, nem romlott kedvesség vagy penészes sznobéria, nem, ő igazán szeretett, annyira, hogy nem várt cserébe semmit, sem biztonságot, sem egyebet, vagy ha egy pillanatra eszébe jutott, hogy mi mindent adott, akkor rögtön elszégyellte magát. Tisztában volt vele, hogy az ilyen jellegű kapcsolatban nem szabad hálára vagy egyéb ilyesmire várni, *elvárni* meg éppen semmit nem lehet, nem szabad, ez a tudás látszott a tekintetén, látszott minden mozdulatán, beleivódott a gesztusaiba, a ráncokba azott karvalyszerű arcán, abba a dudorba, melyet a homlokán viselt, szóval mindenébe, tényleg mindenébe, azelőtt sem, azóta sem láttam senkit, aki ennyire egyértelműen és kétségtelenül *ember* lett volna, a szó minden romantikájával, mert persze elvei is voltak, talán ezért nem lehetett író, az elvei miatt, egy írónak nem lehetnek elvei, nem törődhet azzal, hogy most ez a mondat túlságosan kegyetlenre sikerült, gyorsan kihúzó, mert ha erre gondol, akkor nem a műre gondol, hanem ki tudja, kinek az érzékenységre, és senkinek az érzékenysége nem ér föl a művel, ami elkészülhet, egyetlen mondatot sem húztam ki soha azért, mert féltem, hogy X. vagy Y. megsértődik, pedig ki kellett volna húznom, sőt volt egy novella, a *Helikonban* jelent meg két vagy három éve, amelyet egyáltalán meg sem kellett volna írnom, nem is sikerült valami fényesen, inkább nyavalygás lett belőle, mint széppróza, de mindegy, megírtam, a szerkesztőnek éppen novellára volt szüksége, hát odaadtam, bizonyos írói

faksznikon régóta túl vagyok, még ha egyes pózok örökre megmaradnak is bennem, bár a mostani állapotomban ez az „örökre” nagyon felületesen és fellengzősen hangzik, egy idő óta gondolkodom rajta, mit is jelent ez a szó, tehát odaadtam a novellát, a szerkesztő pedig, barátom, egy évvel fölöttem járt az egyetemen, leköszölte. Bementem a szerkesztőségbe, dumáltunk, aztán adott egy *Helikont*, én meg hazavittem, ott-hon anyám beszélgetett nagyanyámmal, és letettem a lapot a fotelre, jártam-keltem föl-alá, átöltöttem, anyám fölvette, belelapozott, észrevette, hogy megjelent benne egy írásom, erre abbahagyták a beszélgetést, és anyám olvasni kezdett, ez már abban az évben volt, nagyanyám utolsó évében, amikor hályog ereszkedett a szemére, és már nem tudott olvasni, haladt anyám, haladt, a novellában róla is szó volt, illetve hát a főszereplő anyjáról, akinek mesterkélt mosoly játszik az ajkán, és az írásban egy asztmás fiatalember életének egy szakaszát meséltem el, a fiatalember a nagyanyjával, egy nagyon kedves öregasszonnyal lakott, akiről azonban a fiatalember olykor azt gondolta, milyen jó volna, ha nem élne már. Anyám megsejtette vagy meglátta ezt a mondatot, úgyhogy nem is olvasta föl, de nagyanyám is megsejthette, hogy mit írtam, egész délután veszekedtünk, és azt megbántam, hogy olyan hanyag voltam, csak úgy lecsaptam a *Helikont*, eszembe se jutott, hogy ezzel milyen fájdalmat okozhatok, inkább el kellett volna rejtenem, vagy csak bevinnem a szobámba, de azt soha nem bántam meg, és akármennyit gondolkodom rajta, most sem tudom megbánni, hogy írtam egy novellát a családomról, és abban úgy írtam le a dolgokat, ahogy vannak, illetve részben voltak, azóta több ilyen írásom is született, és most is róluk írok, de hát kiről írnék, miről írnék, ha egyszer az írás azt jelenti számomra, hogy leülök a gép elé, és magamról írok, sokakkal ellentétben úgy gondolom ugyanis, hogy a prózának nem feltétlenül kell személytelennek lennie, persze sok minden van az irodalomban, csiszolás, távolítás, ebben a valamiben is stílizálok, hát másképp nem lehet, de hogy én erőltetett fikciók révén akarattal távolodjam el magamtól, régmúlt századok krónikáit lapozgassam, több emberöltő óta elporladt ismeretlen hősök élete után nyomozzak, csak azért, mert néhány hibbant elméletíró nem tudott mivel foglalkozni, és kisütötte, hogy a líra szubjektív, az epika meg objektív, hát ezt sose fogom megtenni. Úgyhogy nem is törekszem ilyesmire, általában magamról írok, vagy arról, amit én látok, ha körülnézek, de ezek már spekulációk, a lényeg az, hogy nem szégyellem magamról írni, az én életemről, a velem megtörtént dolgokról, főleg azért, mert azóta is ezek a dolgok befolyásolják az életemet, azóta sem hagynak szabadulni, pedig mindent megtettem, hogy szabaduljak, még meg is nősültem, s most nem is tudom, miért.

De mindegy, Balászról akartam beszélni, a barátomról és főnökömről, akit nem tudok az exfőnökömnnek nevezni, mert mindig is ő marad számomra A FŐNÖK, mert szerintem nem az a főnök, aki folyton üvöltözik, ismertem ilyen embert is eleget, hál' istennek egyik sem volt a főnököm közülük, Balázs sohasem üvöltözött, de persze többször is megsértett, kénytelen volt velem, ha szemtelenségemet és hanyagságomat kezelni akarta, akkor nem tehetett másképp, hamar rájött, hogyan sebezhet meg a legkönnyebben, megbántott hát, aztán napokig beteg volt bele, nem lelte a helyét, de nem mutatta, csak az vette észre, aki jól ismerte. Ugyanúgy járt-kelt, ugyanúgy észrevett mindent, mint addig a pillanatig, ugyanolyan jól irányított, figyelt nagyon, senkit nem ismertem, aki ennyire tudott figyelni, és két nap múlva már mindent tudott arról, akit figyelt, de szórni tudta a figyelmét, egyszerre több dologra tudott koncentrálni, bámulatatos volt, hogy mi mindent észrevett, tőle tanultam meg, hogyan nézzen úgy, hogy lássak is, és nyugodtan mondhatom, hogy tőle tanultam meg, hogy az író legfontosabb szerve a szem, a leírás, az már többé-kevésbé mechanikus művelet, ha-

lad a kéz a papíron, kopognak az ujjak a billentyűzeten, de a mű a szemben születik meg, és a szem közvetítésével az agyban. Hányszor említette, hogy benne kialakult valami furcsa látás, mintha rejtett kamerát hordozna magával, és ebben a rejtett kamerában azt is látná, ami vele történik, a saját gesztusait, saját arcának mimikáját, s a gép a mondatait is fölvenné, és amíg más nyugodtan beszélget, nyugodtan vigyorog és hadonászik, addig ő a gyorsan váltakozó képeket figyeli, az egymás után következő mondatokat hallgatja, és amíg a többiek jól érzik magukat, addig ő azon aggódik, vajon mikor tévedett és miben, és így az egész beszélgetés, és mivel az élet ilyen beszélgetésekből áll, tulajdonképpen az egész élet egyetlen kétségbeesett szorongás, amelyből csak a kivételes boldogság állapota szabadíthat föl. És akkor szinte felkiáltottam az örömtől, olyan öröm fogott el, mint amikor az ember úgy érzi, végre olyan valakivel találkozott, aki megérti, aki nemcsak ezt érti meg, de ezt is megérti, és ennél nagyszerűbb nincs is a világon, mert én is gyakran érzem, hogy ilyen vagyok, illetve inkább, hogy ez történik velem, én is rejtett kamerát hurcolok magammal, mint valami poszt-modern Sziszüphosz, és az én kamerám is ott lebeg a fejem fölött életem minden egyes pillanatában, ha írni akarok, akkor csak visszapörgetem, és megnézem, mi történt ekkor vagy akkor, de a leírás csal, a kéz csiszol, gyalul, hull a forgács, mint egy asztalosműhelyben, és az írás sokszor nem is hasonlít ahhoz, amit a kamera visszajátszott, ha valami őrült ötlet folytán meg kellene adnom a jó mű meghatározását (elgondolni is rossz, rettenetes), akkor azt mondanám, az a jó mű, amelynek esetében a leírás a legközelebb áll a felvevőgép képeihez, nem jól mondom, az a jó mű, amelynek leírásai megegyeznek a kamera képeivel, identikusak azokkal, sokan nyilván nem értenék a meghatározást, mert fogalmuk sem lenne, miféle felvevőgépről beszélek, úgyhogy mégsem olyan rossz elgondolni, de ezt a művet még senki sem írta meg, és senki nem fogja megírni, mert senki sem írhatja meg.

De vissza Balázshoz... Elvei voltak, egyszer például azt fejtegette, hogy nem emelhet ki egy asszonykát abból a környezetből, amelyben él, és nem értettük a dolgot, szokása volt ez is, gyakran akarattal úgy fogalmazta meg a mondatot, hogy ne legyen érthető, pedig nagyon világosan és logikusan el tudott magyarázni mindent, ez is volt a kedvenc szava, *logikus*, logikus ez, logikus az, logikus amaz, számára minden logikus volt, számomra meg semmi a világon, és éppen azt szerettem, hogy nem logikus, semmi sem logikus, az életnek van fantáziája, gondoltam, és kiderült, hogy azért nem akarja magáévá tenni ezt a nőt, aki pedig, meg vagyok győződve, boldogan az övé lett volna, méghozzá bármelyik pillanatban, mert akkor tönkretenné az életét, a menyecske fölfedezné, hogy más is van a világon, nemcsak az, amit a férje tud nyújtani, hanem valami egészen egyedülálló, páratlan és fantasztikus dolog, tele fantáziával, Balázsban az volt a kivételes, hogy miközben folyton a logikát emlegette, nagyon jól tudta, hogy az életben a logika nem fontos, az életben nem a logika a szép, úgy beszélék már, mint valami tapasztalt aggastyán, akinek a kisujjában van minden, de most úgy is érzem magam, mint már írtam, mostanában sokat gondolok arra, hogy mit jelent az a szó, „örök-ké”, és aki ilyesmiken gondolkodik, az talán beszélhet az életről, mert bizonyos értelemben mögötte van, de azt már kevésbé tudta, hogy az elvek sem fontosak, mert aki mindenféle elveken gondolkodik, az ideologizál, alibiket gyárt, menekül valami elől, amibe bele kellene ugrania, de elég, az asszonykát tehát nem tehette a magáévá, ráadásul falusi menyecske volt, Balázs egy Kolozsvár melletti faluban élt, ez is az egyéniségéhez tartozott, hogy a kiadóért, ahol dolgoztunk, fölrúgta egész addigi életét, és kiköltözött abba a faluba, onnan ingázott Kolozsvárra, télen-nyáron onnan buszozott

be, az út több mint egy órát tartott, de képzeljük el, egy harminc-harmincöt éves asszonyka, aki eddig boldog volt, legalábbis azt hitte, hogy boldog, ami végső soron ugyanaz, és akkor én most emeljem ki megszokott környezetéből, hát ezt nem tehettem meg, nem tudom megtenni, magyarázta szinte kétségbeesetten. Berenisz nem értette a dolgot, igaz, Berenisz általában nem értette Balázst, és sokszor engem sem értett, titkárnő lévén persze Baláznak udvarolt, a titkárnők általában udvarolnak a főnököknek, ettől biztonságban érzik magukat, nekik is jó, a főnököknek is jó, Berenisz egyébként is nagyon alkalmas volt erre a szerepre, amikor odakerültem, azt hittem, nagyon ostoba, az évek során azonban rájöttem, hogy egyáltalán nem ostoba, csak hiányzik belőle az az érzékenység, ami az igazán okos embereket jellemzi, ő tényleg csak az életnek élt és az életért, eszébe nem jutott, hogy meg fog halni egyszer, illetve nyilván eszébe jutott, de nem sokat gondolkodott ezen, egyszer meg kell halni, gondolhatta magában, vagy valami ilyesmit, szóval boldog volt, és mellesleg úgy tett, mintha bármelyik pillanatban lefeküdne Balázssal, de erről szó se volt, szerintem soha nem feküdt volna le vele, az élet megóvása ugyebár azt jelenti, hogy az alapvető körülményeket is meg kell óvni, az ember nem csálhatja meg a férjét, aki milliókat keres, mert akkor hogy járhatna mindennap kocsival, hogy nyaralhatna Horvátországban, hogy vásárolhatna meg magának és a gyermekének mindent, amit szeme-szája megkíván. Berenisz enniváló, vidám, érzéki nő volt, aki az élet minden örömét és aljasságát a zsigereiben hordozta, bármit könnyedén el tudott hitetni, és bárminek az ellenkezőjét is, ha az érdeke úgy kívánta, nem voltak skrupulusai, és ebben hozzám hasonlított, de egyáltalán nem volt érzékeny, és ebben viszont nem hasonlított egyikünkhöz sem a Balázs által „csapatnak” titulált valamiből. Edina értette, láttam a szemén, a mosolyán, hogy érti, de hát Edina nagyon okos, elegáns lány volt, azt hiszem, ő egyet is értett Balázssal, nemcsak megértette, hogy mit akar mondani, mindig is úgy éreztem, hogy közöttük valami furcsa hasonlóság van, Balázs egyébként is nagyon nőies volt, soha semmit nem mondott ki egészen, illetve mindig meg tudta magyarázni, hogy mit gondolt, ha félreértés történt, az nem Balázs miatt volt, ő kezdettől úgy gondolta, ahogy a végén kiderült, hogy kellett volna gondolnia, de meg is magyarázta, minden szavára emlékezett, tényleg nagyon okos volt, és nem akarta ezt az asszonyt kiemelni, tönkretenni, én értettem, mit akar mondani, csak azt nem értettem, miért gondol ilyesmikre, én arra gondolnék, hogy az asszonyka végre megtudná, mi az boldognak lenni, egyetlen örülden boldog pillanat száz kiábrándulással fölér, vagy ezerrel, teljesen mindegy, mert itt semmi más nem fontos, csak a boldogság állapota, és ha valaki képes egy másik embert ebbe az állapotba hozni, akkor miért fogja vissza magát, szerintem ez nagyobb bűn, mint egy-két hülye konvenciót fölruáni, nagyobb bűn, mint megbántani valakit vagy akár valakiket, mert mindig az örömmel kell törődni, nem a fájdalommal, hiszen annyira össze van kavарva minden, minden öröm végén ott a bánat, mintha fonalat gombolyítanánk, akkor miért nem az örömmel törődünk, azzal a kevéssel, ami jut. De Baláznak, mint már említettem, elvei voltak, és azoktól nem tárgított, Berenisz kérdezett, miért törödsz te azzal, hogy ő mit gondol vagy mit érez, az nem a te dolgod, de Balázs úgy érezte, hogy az ő dolga, Edina mosolygott, gyönyörű mosolya volt, orosz vagy lengyel grófnők jutottak eszembe róla, a színei is szlávosak voltak, fehér bőr, világosbarna haj, világosbarna szem, de az elegancia tette igazán széppé, nem lehetett azt mondani róla, hogy gyönyörű, de választékosan, arisztokratikusan szép volt, főleg télen, fekete kabátban járt, és a nyakában piros sálát viselt, nem lehetett nem szeretni, mint ahogy szerettem is egykor, istenem, milyen avítottan hangzik ez a szó is,

szóval valamikor, vagy hogy is mondjam, hogyan jelezzem az eltelt időt, szerettem, de hiába, Jézus Mária, most már nyakig vagyok a romantikában, ki se látszom belőle.

Garronét ittunk, vöröset, olyan furcsa ital a Garrone, issza az ember, és nem szereti, túl édes, vagy mi az ördög baja van, csak issza, issza, és egy pohár után már be is rúgott, legalábbis émelyeg a gyomra, kóvályog a feje, de a lányok ezt szerették, Balázs meg a vodkát, és akkor inkább a lányokkal tartottam, mert én ugyan egyik piát sem szeretem, de a vodkát, egyáltalán a rövidet nem tudom elviselni, meglehetősen nőies vagyok ebből a szempontból, meg mindenféle más szempontból is, a bort szeretem igazán, de azzal meg az a baj, és ebben Balázsnak tökéletesen igaza volt, hogy hosszú ital, beszélgetni kell hozzá, és mi persze beszélgettünk, de sohasem annyit, valamiképpen mindig megszöktünk az igazán jó beszélgetések elől, mindig siettek, az egyik a felesége, a másik a férje miatt, a harmadik meg egyszerűen azért, mert félt önmagától, sajnos ezt is el kell mondanom Edináról, bár tudom, hogy nem fogalmazok nagyon pontosan, de van, amit nem lehet pontosan megfogalmazni, csak törekedni lehet a pontosságra, de tényleg félt önmagától, félt, hogy érzései támadhatnak, félt, hogy ösztönei vannak, és ezek az ösztönök felülkerekedhetnek a józanságán, el sem tudta képzelni, hogy bármi a józanságát, a racionalitását veszélyeztesse, azt az ok-okozati viszonyt, amit kialakított magában, és amelyet a világ nem mindig fogadott el, ma is emlékszem, és mindig is emlékezni fogok annak az öreg amerikai bírónak a szavaira, akit Spencer Tracy játszott *A nürnbergi perben*, és aki azt mondta a fiatalembernek, aki a náci védőügyvédje volt, hogy egész per alatt csodáltam a logikáját, úgy vág az esze, mint a borotva, de ne higgye, fiatalember, hogy minden, ami logikus, az egyszersmind igaz is, ezt kellett volna Edinának megértenie, és szerintem értette is, mint már említettem, nagyon okos lány volt, de félt ettől a megértéstől, félt ettől az egyszerű mondatától, ahogy az emberek a legegyszerűbb mondatoktól félni szoktak. Ő tehát a gátlásai miatt nem maradt velünk, mert ahogy Berenisz elkezdett készülődni, hát Edina is rögtön készülődni kezdett, egy nőnek nem illik ugyebár két férfival maradnia, ilyen ostoba szabályok irányították az életét, és nagyon ritkán érződött, hogy tudja, hogy ezek a szabályok mennyire végtelenül ostobák, és nem mindig teremtődött meg a férfibeszélgetés hangulata, úgyhogy hagytuk a fenébe az egészséget, mert mikor a lányok öltözködtek, akkor iszonyúan elment a kedvünk mindentől, még az élettől is, ilyenkor jobban látszottak azok az apró hazugságok, amelyekben éltünk, a férfiek varratok, amelyek mentén elhitettük magunkkal és másokkal, hogy mégiscsak élünk, élünk, élünk, nemcsak vegetálunk, nemcsak tápláljuk a testünket, hanem mi magunk is táplálunk valamit, megint egy nagy ökörség, de biztos értik, mire gondolok, és ha nem, az se számít, végül is ez nem regény, hanem valamiféle jegyzetek, még mielőtt megtörténne valami, amiről magam sem tudom, hogy mi az, csak érzem, hogy meg kell történnie.

És ez volt az az ivászat, amelynek a végén Balázs majdnem elsírta magát, illetve tulajdonképpen el is sírta magát, remegett a hangja, elvékonyodott, nem bírta már a fájdalmat, amit ez a bukaresti gazember okozott neki, mert igazgatónk, a ranglétra legmagasabb fokán álló szélhámós természetesen Bukarestben székelt, a cég központja is ott volt, onnan osztogatta fölmérhetetlenül értékes utasításait, mint egykor a félelmetes Diktátor, vajon miért van az, hogy mindig a legnevetesebb emberek jutnak a legmagasabb pozíciókba, igazán nem értem, és Balázs többek között azért volt kiakadva, mert amikor az átlagfizetés olyan egymillió-nyolcszázezer lej körül mozgott, még az ő fizetése sem érte el ezt az összeget, pedig az ő fizetése volt a legnagyobb a kolozs-

vári fiók alkalmazottainak fizetése közül, Edina meg én hatszáznyolcvanezer lejt kaptunk, ha meggondolják, hogy egy dollár tizennyolcezer lejbe került, és a fizetésünket elosztják ezzel a tizennyolcezerrel, akkor kiderül, hogy tényleg siralmas helyzetbe jutottunk, szerkesztőként alkalmaztak minket, és ez a piti szélhámos kevesebbet fizetett nekünk, mint azoknak a hölgyeknek, akik a könyvesboltban dolgoztak, egyszer ugyanis az az ötlete támadt, hogy könyvesboltot nyitunk, és meggazdagodunk, vagy mi a szösz, a könyvesbolt egy éven belül tönkrement, de a hölgyek fölvirágoztak, kétszáz-ezer lejjel többet kerestek, mint mi, és azt sem tudták, ki az a Dosztojevszkij, de amikor ezt szóvá tettük, akkor az igazgató azt mondta, mi nem állunk nyolc órát egy pult mögött, mint azok az elárusítónők, akik viszont ott állnak, és terjesztik a kultúrát ce-fetül. Persze ez a kétszáz-ezer lejes különbség, ez a nyolcszázvalamennyiezer lejes fizetés se volt a világ közepe, de minket megalázott ez a gesztus, mindketten jó szerkesztők voltunk, Edina alapos, aprólékos, okos, rendszeres, és ez a mocsok mégsem törődött velünk, miért törődött volna, neki nem számított a tehetség, az okosság, nem számított senki és semmi, csak a spórlás, vagy nem is tudom, mi, miről gondolta, hogy ennél nincs fontosabb, bár Balázs egy ízben azt mondta, ezt az embert még zsarolni sem lehet, mert nincsenek elvei, én már mindent kipróbáltam, de most már nem bírom tovább, egyszerűen nem bírom, mondta sokszor, aztán mégis tovább csinálta, az elvekért, a hagyományokért, a nem is tudom, minek a nevében, ezt sem értettem, hogy lehet elhinni, hogy bármiféle elvek és hagyományok fontosabbak, mint egyetlen ember élete, aznap, amikor sírva fakadt, határozottan úgy éreztem, hogy felakasztja magát, leugrik az emeletről, altatót vesz be, nem tudom, miképpen, de kárt tesz magában, mégsem maradtam ott vele, nem maradt vele senki, részeg is volt már, zavarunkban mindannyian elmentünk, bár persze nekem kellett volna maradnom, én voltam a férfi, Berenisz meg Edina nők voltak, de egyszerűen nem tudtam maradni, hogy olvasgassak, amíg valamennyire helyrejön, aztán hazavigyem, érezze, hogy van egy barátja, aki bármikor segít rajta.

Olyan furcsa az is, ahogy azokkal az emberekkel viselkedem, akiket szeretek, néha már attól félek, hogy nem is szeretek senkit igazán. Mióta megnősültem, és rájöttem, hogy nem kellett volna megnősülnöm, mert ami a házasságot illeti, én nem kereszténynek születtem, hanem muzulmánként, és ennek a levét iszom nap mint nap, meg a gyerekkorom levét, vagy hogy is mondjam, a szüleimnek sosem volt fontos a család, csak az anyám tett úgy, mintha törődne a családdal, de egy olyan asszony, aki egy életen keresztül nem tanult meg főzni, vasalni, mosni, a paszuly ropogott a fogunk között, a murkot, zellert, petrezselymet, karalábét alig tudtuk elharapni, nem volt megfőve, a ruháink a vasalás után is gyűröttek maradtak, ha egyáltalán kivasalta őket, mert gyanakszom rá, hogy sokszor nem vasalta ki, csak bedobta a szekrénybe, különben teljesen mindegy, mert a fehér ingeket a zöld pólókkal egyszerre mosta ki, a fekete zoknit a fehér alsónadrággal, az mégsem törődik a családdal, még ha azt állítja is, hogy törődik, apám üvöltött, utólag rájöttem, hogy az üvöltözések nagy része ezek miatt az apró iszonyatok miatt volt, hogy az életük, a házasságuk is erre ment rá, ezekre a picire, de nagyon fontos dolgokra, ahogy például a feleségem megterít, azt öröm nézni, azzal szinte nem lehet betelni, azt az egészen kivételes rendet, azt az eleganciát nem lehet megtanulni, azzal születni kell, öröm enni arról az asztalról, amit ő megterít, anyám ezt sem tanulta meg soha, puff, koppant a kenyér az asztalon, piff-puff, koppantak a tányérok, a szalámiból csak egy keveset, mert holnap is kell enni, amit felvágott, az még a fél fogunkra sem lett volna elég, két kamasz fiú, öcsém mindig jól evett,

nekem is jó étvágyam volt, megkentük a kenyeret vajjal, fogtuk a párizsit, rátettük a kenyérre, és haraptunk, akkoriban nem tűnt föl, mit tudtuk mi, hogy más házakban másképp van, csak csodálkoztunk, hogy jó, Manyi néninél milyen jókat lehet enni, a vinetta nem darabos, a sütemények nem hullanak apró darabokra. Na mindegy, erről esetleg máskor, a lényeg az, hogy megnősültem, és egy idő óta, erről is máskor, hogy miért éppen annyi idő óta, szóval egy idő óta érzem, hogy már a feleségem se fontos, akiről pedig azt hittem, mindig is fontos lesz számomra, amikor megesküdtünk, akkor szentül hittem, hogy így van, a templomban például meg voltam győződve, hogy a szöveg, amit a pap után mondok, igaz, hogy ezt a szöveget én is írhattam volna a magam nevében, de kiderült, nem így van, a szöveg azóta elkopott, és a házasságom átváltozott, csak vágy volt a biztonságra, semmi más, és most a bizonytalanságra vágyom, vagy mi a szösz, nem ilyen egyszerű, persze, tényleg nem ilyen egyszerű, mert most is jólesik hazamenni, és nézni a terített asztalt, aztán enni róla, és jólesik, ez esik talán a legjobban, ha valami okból válásra kerülne a sor, akkor először azon gondolkodnék, hagyjam-e el a gyermekem, másodszer pedig azon, vajon el tudnám-e csak úgy feledni a feleségem ölelését, és nem a szeretkezésre gondolok, hanem arra, ahogy ez az igazán szép lány, anya és asszony, a feleségem hozzám bújik, biztonságban érzi magát melletttem, megszorít, hogy néha már attól félek, megroppantja a hátgerincem, aztán széles, darabos keze, mely egyébként az egyetlen testi jele annak, hogy falusi szülők leánya, ez a kéz elnyugszik a derekamon, vagy inkább valahol fennebb, a hasamnál. Akárcsak a gyermekem gügyögését, ezt a mozdulatot sem tudnám könnyen elfeledni, könnyen?, lehet, hogy sehogy sem tudnám kiverni a fejemből, még kevésbé azt az érzést, ami ilyenkor elfog, és amiről, bármilyen közhelyesen hangozzék is, csak azt mondhatom, hogy semmivel sem hasonlítható össze, semmivel a világon, ugyanakkor az sem hasonlítható össze semmivel, amikor egy boldog lány magához ölel a hóban, és akkor már korántsem olyan könnyű dönteni, magához ölel, fénylő fekete szeme rám tekint, és azt mondja, fantasztikus vagy, hát ilyenkor tényleg nem lehet ellenállni a vágnak, szétsimogatod a haját az arcából, és a havazásban rátalálsz az ajkára, és ennél sincs semmi csodálatosabb, és amikor megízleled a csókját, és érzed a hideget, a hó ízét, és biztos vagy benne, hogy semmi sem lenne jobb, mint ezzel a lánnyal a hóban hemperegni, akkor megint csak nem olyan egyszerű dönteni, pedig voltaképpen, én is tudom, halálosan egyértelműnek kellene lennie, apósoméék például elájulnának, ha elmondanám nekik ezt a dilemmát, nem értenék, nem volna hogyan megérteniük, apósom egész életében hű volt anyósomhoz, anyósom egész életében hű volt apósomhoz, és kész, ennyi, nálunk ez másképp alakult, nagyapám sohasem volt hű nagyanyámhoz, de talán nem is lehetett, apám is többször megcsalta anyámat, de az ő esetükben tényleg nem lehetett másképp, és én, mint egyikük unokája, a másiknak pedig a nagyobbik fia, mit tehetek?, én sem lehetek hű, nem mentegetőzni akarok, bár talán úgy tűnik, nem akarok védekezni, csak megmagyarázni akarom magamat, leginkább persze magamnak. A gének?, ez marhaság, a körülmények?, ez még nagyobb marhaság, mindegy, nem tudom, de van valami, ami olyanná teszi az embert, amilyené válik végül, és én ilyen lettem, hát ilyen lettem, aki nem tudja elfogadni magát olyannak, amilyen, az kössön kötelet a nyakába, ha ilyen egyszerű lenne, de persze ez sem ilyen egyszerű, semmi sem egyszerű, minden csak szép, vagy nem szép, minden csak tönkreteszi vagy megszépíti az ember életét, de az a baj, hogy egyszerre teszi tönkre és szépíti meg, vagy egyszerre szépíti meg és teszi tönkre, és egészen kicsi rést hagy a döntésnek, nem enged teret a gondolkodásnak, egyfelől házasember vagy és család-

apa, súlyos szavak, másrészt viszont férfi és szerelmes, ezek meg szép szavak, hogy igazodjon el az ember ennyi minden között, és ez még mind semmi, mert költő és író is vagy, és akkor már vége mindennek, mert emiatt elemzed folyton, hogy mi az, amit érzel, és emiatt romlik el olykor az érzések íze, emiatt vagy gátlásos, amikor pedig gátlástalannak kellene lenned, és emiatt képzelsz olyan dolgokat, amelyek nem is léteznek.

Elég, tehát azok, akiket szeretek, azokat voltaképpen nem szeretem, de ez csak később derül ki, a magam számára is meglepő módon. Mikor nagyapám meghalt, Debrecenben voltam nyári egyetemen, július valahányadikától augusztus elejéig tartózkodtam ott, körülbelül egy hónapig, és egy augusztusi napon, szörnyű, alföldi hőség volt, ájuldoztunk a forróságtól, éppen ebédelni készültem a kollégium kantinjában, amikor egyszer csak megjelent apám, aki akkor már évek óta Pesten élt, megyek elébe, szia, szia, mondja, hogy vagy, tudod, hogy meghalt nagytati, nem, tegnap délután, és most megyünk a temetésre, holnap jövünk is vissza, bejöttem, ha gondolod, elviszlek, és én mindenféle gondolkodás nélkül azt válaszoltam, nem megyek, nincs kedvem vagy valami ilyesmit, és nem azért, mert máris arra gondoltam, hogy mi közöm nekem a szertartásokhoz, nem érdekelnek, én szerettem a nagyapámat, és nem kell ezt azzal bizonygatnom, hogy elmegyek a temetésére, jó lett volna, ha ilyen szabad lettem volna, de nem, erről szó se volt, egyszerűen tényleg nem volt kedvem utazni abban az ordító hőségben, nem volt kedvem az apám unokaöccse meg annak a felesége mellett nyomakodni a kocsiban, nem volt kedvem a határon várakozni, az unott képű vámosok arcába nézni, udvariaskodni velük... Szóval sok mindenhez nem volt kedvem, de a lényeg mégiscsak az, hogy a nagyapám temetésére nem mentem el, és nem a bennem lévő szabadság miatt, hanem a lustaságom okán, a hangulatomból következően, pedig addig azt gondoltam, hogy szeretem, és tényleg szerettem, legalábbis azt gondoltam, de most már nem tudom, mert például a temetése hírére nem reagáltam helyesen, nem sírtam el magam, nem mondtam rögtön, hogy persze, megyek, csomagolok, várjatok egy kicsit, mondjuk egy negyedórát, vagy annyit sem, bedobom az útlevelemet, és menjünk, nem, én még a részletekre sem voltam kíváncsi, hogyan halt meg, kérdezte volna minden becsületes ember, és nem egyszer, hanem tízszer, százszor, a könnyeivel küszködve, remegő hangon, de nem, én egyetlenegyszer kérdeztem rá, de apám se tudta pontosan, távirat érkezett, nagytati meghalt, és apám szólt az unokaöccséknek, kocsiba pattant, benzint vásárolt, és elindult a temetésre.

Láttam egyébként egy filmet, és mielőtt tovább mennék, elmesélem, úgy emlékszem, olasz–francia film volt, *Cinema Paradiso*, az volt a címe, nagyon szerettem azt a filmet, ráadásul a mondanivalójáért szerettem, pedig én úgy gondolom, a művészetnek nincs mondanivalója, ahogy egy szép nő sem akar mondani semmit, úgy értem, egy nő sem azért szép, hogy ez a szépség mondjon valamit, vagy ha már, akkor inkább mondjuk úgy, hogy azért szép, hogy önmagát mondja el, de semmiképpen sem azért, hogy valamiféle ostobaságot levonhatnánk ebből a szépségből, persze ha az ember szavakkal bánik, akkor óvatosnak kell lennie, mert a szavak csak nagyon keveset tudnak közölni, és nem képesek árnyalni, fehéret és feketét mondatsz csupán, de ami közöttük van, arról egyetlen szavad sem lehet, úgyhogy mindig minden szépségből tanulságot, következtetést és egyéb ilyen ostoba dolgokat akarunk levonni, és még büszkék is vagyunk rá, hogy levontunk valamit, megfogalmaztunk valami égbekiáltó baromságot, mindegy, a film egy olasz kisvárosban játszódott, ahol egy szegény asszony gyermeke a mozigépész, Alfredo legjobb barátja lett, Philippe Noiret játszotta ezt az öreg, nagyon bölcs embert, a kölyök megtanult filmezni, egyszer kimentette Alfredót a tűzből, mert lángra kapott a celluloid, és a közönség szerteszaladt, senki nem segített az

öregen, csak a kisleány, a gépész megvakult, de túlélte az esetet, aztán a fiú kamasz lett, majd fiatalember, Rómába készült, a tengerparton búcsúzkodott öreg barátjától, és Alfredo, aki akkorra már le is bénult, magához húzta, és nyersen, már-már durván azt mondta, soha többé ne gyere vissza ide, és ha mégis visszajönnél, akkor ne látogass meg, mert zárva találsz az ajtómat. A fiatalember sírva távozott az örök városba, de megfogadta az öreg tanácsát, soha nem jött vissza többé, híres filmrendező vált belőle, és nem volt hálátlan, küldte a leveleket meg a pénzt, de soha nem látogatott haza, egyetlenegyszer sem, csak akkor, amikor az édesanyja fölhívta, hogy gyere, meghalt Alfredo, hazautazott a temetésre, és megnézte azt a filmet, amit öreg barátja ráhagyott, és amit voltaképp azokból a kockákból ragasztott össze, amelyeket annak idején a tisztelendő úr óhajára ki kellett vágnia a celluloidszalagból, mert erkölcstelenek voltak, és a fiatalember, aki azóta jó negyvenes lett, itt újra sírva fakadt, pedig olyan nevelésesek ezek a jelenetek, nők fürdődresszben, véget nem érő szájpuszik, mai szemmel a megtestesült ártatlanság képei, és a forgatás, mármint a *Cinema Paradiso* forgatásakor is azok voltak, a filmet ugyanis a kilencvenes évek elején készítették, azt hiszem, és nyilván a főhős korában sem számítottak már erkölcstelennek, de nem ez a lényeg, hanem az emlék, egy barátság emléke, Alfredót siratja, akit már évtizedek óta nem látott, és akkor szerette-e vajon?, de akit azért nem látott, mert maga Alfredo parancsolt rá, hogy ne látogassa meg többé, és akkor hogy is lehet olyant kérdezni, hogy vajon szerette-e, csak őt szerette, nyilván.

Számomra nagyanyám jelentette a legtöbbet, Nagy volt az én Alfredóm, aki kegyetlen is tudott lenni olykor, de ez a szeretet kegyetlensége volt, persze nem arra gondolok, hogy elküldött volna magától, de önmagával vívott keserves harcok árán szinte mindig megértette, hogy valami miért fontosabb számomra, mint másvalami, és ami még ennél is fontosabb, sohasem az elvei döntöttek, a hagyományok, amiken felnőttem, hanem az irántam érzett szeretete, minden veszekedésen túl, és rengeteget veszekedtünk, üvöltöztünk és káromkodtunk, mert attól sem riadt vissza, ezt is nagyon szerettem benne, és fájt neki, és fájt nekem is, nagyon fájt mindkettőnknek, de végül mindig kibékültünk, milyen hülye szó ez is, egymásra találtunk, kérj bocsánatot, te disznó, mondta, és kinyújtotta a kezét, nem kérek, mondtam, és megcsókoltam. Nagyapám temetésére nem jöttem haza, Nagyit tehát nekem kellett megtalálnom, nem is tudom, miért lepődtem meg, vagy miért nem tudok ezzel most sem megbékélni, vagy inkább napirendre térni fölötte, december tizenegyedik volt, péntek, néhány napja nem jártam nála, terveztem is, hogy bemegyek, azon a nyáron nősültem meg, július tizennyolcadikán, egy héttel a születésnapom előtt, és szeptemberben anyósomék lakást vásároltak nekünk, amelybe novemberben beköltöztünk, és azon a decemberi reggelen anyám fölhívott a kiadóban, gyere be, ha tudsz, Nagy beteg, fájjalja a szívet, bemegyek, mondtam, de csak este, olyan kilenc óra felé, mert ma ünneplik a Mentor öt-éves születésnapját, ez is milyen furcsa, de azt hiszem, akkor inkább a háritás működött bennem, az a furcsa hitetlenség, amellyel nem hisszük el, hogy a szeretteink meghalhatnak, eszembe se jutott semmi ilyesmi, jó, de akkor én már nem leszek itt, Nagy föl fog tudni kelni, ha Te elmész, Nagy, föl fogsz tudni kelni, ha elmegyek?, kérdezte anyám, azt mondja, föl, menjek csak nyugodtan, na jó, akkor bemegyek olyan kilenc felé, sziasztok, szia, mondta anyám, és ennyi volt.

Többé soha nem láttam, illetve amit láttam, egy összement, szerencsétlen öregasszonyt, véres csíkkal az orrán, zöld pizsamában elnyúlva a földön, az már nem ő volt, nem Nagy volt, akit szerettem, nagyon szerettem, és mégsem tudtam megmenteni.